

Tomislav Brandolica

mag. hist.

Povjesničarka kulture i ekonomije: Miroslava Despot (1912.- 1995.)

Miroslava Despot, hrvatska povjesničarka koja je najznačajnije doprinose dala na području gospodarske historije, rođena je u židovskoj trgovačkoj obitelji Bliss 1912. godine u Varaždinu. Srednjoškolsko obrazovanje stekla je u gimnaziji u Zagrebu, gdje je studirala povijest, koju je diplomirala 1949. godine. Doktorirala je 1957. godine temom „Osredak: njegov postanak i razvoj u sklopu općeg ekonomskog i političkog razvoja Hrvatske u XIX. st.“ Karijera joj je bila bogata, pa je tako od 1950. godine radila u Muzeju narodnog oslobođenja u Zagrebu, odakle je 1953. godine prešla na posao kustosice u Muzeju za umjetnost i obrt, da bi se 1963. godine zaposlila u Institutu za historiju radničkog pokreta Hrvatske gdje se prvenstveno usmjerila na istraživanje povijesti 19. stoljeća.¹ U mirovinu je otišla 1973. godine, ali taj za nju evidentno formalan čin svakako nije značio smanjivanje njezine bogate historiografske aktivnosti, pa je tako još niz godina nakon 1973. surađivala u raznim povijesnim časopisima, pisala knjige i članke za izdanja Jugoslavenskog leksikografskog zavoda. Svoj je rad upotpunila i otvaranjem novom mediju televizije, gdje je na Radio televiziji Zagreb surađivala u emisiji „TV kalendar“.²

Najveći dio svoje znanstvene karijere, Miroslava Despot posvetila je istraživanju pojedinosti iz hrvatske gospodarske povijesti od 18. do kraja 19. stoljeća. Najviše pažnje posvećivala je staklanama koje su djelovale u tom vremenu, o čemu svjedoči velik broj članaka te tematike. Njezin je historiografski stil bio klasičan stil ekonomske historije kakva se prakticirala sredinom dvadesetog stoljeća u hrvatskoj historiografiji. Taj je stil bio pod snažnim utjecajem kulturnohistorijskih shvaćanja Josipa Matasovića, kojemu je Miroslava Despot nekoliko puta vraćala znanstveni dug, svojim prisjećanjima na njegov „učiteljski“ utjecaj. Objavila je 1970. godine i studiju o Matasoviću kao ekonomskom povjesničaru, a u *Spomenicima Josipa Matasovića*, publicirala je čak tri priloga:

„Josip Matasović (Vrpolje 1892.-Zagreb, 1962.)“, „Pokušaj bibliografije radova Josipa Matasovića“ i „Krünitzova »Ekonomska enciklopedija« o evropskoj manufakturi 18. stoljeća“. Matasovićev stil bio je pripovjedački, a to je i stil koji se uglavnom koristio kod ekonomsko-historijskih analiza iz vremena 1920-ih i 1930-ih godina kad je pisao svoje prve radove takve tematike. Dok je Matasović, bitno stariji povjesničar, išao ukorak s vremenom i sebi suvremenim europskim shvaćanjem ekonomske historije, Despot ipak nije uspjela doseći vidno „novu razinu“. Po širini svojih interesa svakako je parirala svojem učitelju. Nedostatak dubljeg doprinosa vjerojatno je povezan sa samom ličnosti Miroslave Despot, nije moguće na drugi način objasniti njezinu posvećenost povijesnom kuriozitetu, povijesnoj pojavi kratkog trajanja. Njezino evidentno inzistiranje na detalju i neupuštanje u definiranje većih struktura savršeno se uklapaju u Matasovićev pojam „male povijesti“. Također, unatoč svojem interesu prema gospodarskoj historiji, Miroslava Despot nikada nije pozvana na Filozofski fakultet u Zagrebu, pod okriljem kojega bi se njeni interesi vjerojatno dodatno usmjerili ka struji tada dominantnih pristupa koje su zagovarali tamošnji predavači.

Vidljivo je to, primjerice, kod djela izdanog 1957., kratke zbirke izvora o razvoju hrvatske privrede od kraja 17. do početka 20. stoljeća. Iako je izbor solidan, informativan i raznovrstan, kroz formuliranje naslova poglavlja vidjela se opterećenost političkom događajnicom te nemogućnost pronalaska trendova u gospodarskom razvoju koji su išli izvan političkog kolosijeka. Nadalje, tek dva statistička priloga na kraju knjižice, ukazuju na tadašnju metodu narativne prezentacije, nasuprot kvantitativnim oprimjeravanjem i dokazivanjem istraživačkih spoznaja.³ Iako je istovremeno kvantitativna metoda u SAD-u dobivala na zamahu, svog prvog pravog predstavnika u hrvatskoj historiografiji dobila je tek u Igoru Karamanu, pet godina nakon izlaska ove zbirke.⁴

Godine 1970. objavila je knjigu *Industrija građanske Hrvatske 1860-1873*, u kojoj su sve tendencije tradicionalne ekonomske historije zadržane do posljednjeg slova. Njezin pogled na 13 ključnih godina hrvatskog gospodarskog *take-offa* ograničen je na sažeto prikazivanje pojedinih grana obrta i nejake industrije. Ovo je djelo otvorilo mnoga zanimljiva pitanja, ali kompiliranjem kraćih tekstova, Miroslava Despot nije se približila stvaranju velike slike razvoja hrvatskog gospodarstva. Ipak, u vremenu kad je objavljeno, ono je bilo važan novitet u jednom slabije istraženom području. Sama je Despot u „Uvodnoj napomeni“ naglasila da „i ovaj rad smatramo samo prilogom koji uz činjenice iznosi na vidjelo i neke osnovne etape našeg privrednog razvoja od 1860. do 1873. godine, otvarajući i nove probleme.“⁵ Tako i danas *Industrija građanske Hrvatske 1860-1873* povjesničarima može predstavljati vrijedan izvor podataka i vrela. Najinteresantnije poglavlje je „Opći razvoj nepoljoprivrednih djelatnosti građanske Hrvatske 1860-1873“ u kojem Despot sažima glavna pitanja gospodarstva, pristajući uz dijakronijski sistem izlaganja, prvenstveno nabrajajući probleme i pojave u gospodarstvu i politici. Poglavlje „O početnoj industrijalizaciji građanske Hrvatske 1860-1873“ pokazuje drugi aspekt rada Miroslave Despot, prema kojem se u svojim istraživanjima kretala od elite prema dolje. Ovo je poglavlje podijeljeno u nekoliko manjih dijelova od kojih svako obrađuje pojedinu granu privrede. Svaka grana privrede u prikazu Miroslave Despot ima svoje pokretače i poduzetnike, a s druge strane stoje radnici. U njezinoj je metodi omjer podijeljen popola – polovicu njezine pažnje dobivaju vlasnici, a drugu polovicu zaslužuju radni uvjeti, visine plaća i odnosi na relaciji radnici-uprava.

Osim bavljena poviješću gospodarstva, u kasnijim se godinama okrenula kulturnoj povijesti, iako će, nažalost, sakupljena građa ostati tek u fazi nacрта i bilješka. Tako je sakupila korespondenciju Maksimilijana Vrhovca i „Građu za život i djela Maksimilijana Vrhovca i njegova doba“, što je ustvari zbirka ispisanih citata i prepisanih izvora za opsežnu biografsku studiju u kojoj je Despot pokušavala prikazati i neke aspekte društvene zbilje Vrhovčeve suvremenosti.⁶ Osim ove teme, sakupila je velik broj podataka o manufakturama i gospodarstvu Hrvatske i Slavonije u doba Ilirskog preporoda.⁷ Ipak, najzanimljivija je posljednja kutija rukopisne ostavštine u kojoj je Despot uz nekoliko radova sačuvala i tekst „Moja sjećanja na profesora dr. -a Josipa Matasovića“. Taj kratak zapis napisala je 1991. godine, čime je njezina karijera izvršila puni krug. Na kraju radnog vijeka osvrnula se na ono što je naučila od omiljenog učitelja i u osobnom arhivu je ostavila svoj „credo“ koji nam u nekoliko rečenica daleko najbolje objašnjava njezin doprinos hrvatskoj historiografiji:

„I na kraju – što sam sve naučila?

- a) Naslov rada – treba da je kratak i jasan.
- b) Pri izradi bibliografija uvijek ih nazvati „Pokušajem“.
Kompletna bibliografija ne postoji.
- c) Držim se uvijek Matasovićeve predivne i prepametne izreke
„Povjesničar stoji pored bogatog stola, a do njega padaju na pod samo mrvice.“⁸

Arhivski izvori:

HR-HDA-1020, Ostavština Miroslave Despot

Literatura:

Despot, Miroslava (prir.). *Privreda Hrvatske XVII.-XIX. stoljeća. Izbor građe*. Zagreb: Školska knjiga, 1957.

Pavličević, Dragutin. „Miroslava Despot (1912-1995)“. *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest* 28 (1995.), 373-374.

Despot, Miroslava. *Industrija građanske Hrvatske 1860-1873*. Zagreb: Institut za historiju radničkog pokreta Hrvatske, 1970.

Švab, Mladen. „Bibliografija Miroslave Despot.“ *Arhivski vjesnik* 40 (1997.), 333-374.

Karaman, Igor (ur.). *Spomenica Josipa Matasovića*. Zagreb: Povijesno društvo Hrvatske, 1972.

Bilješke:

1 Pavličević, 1995., 373; Švab, 1997., 333.

2 Švab, 1997., 334.

3 Despot, 1957., 149-150.

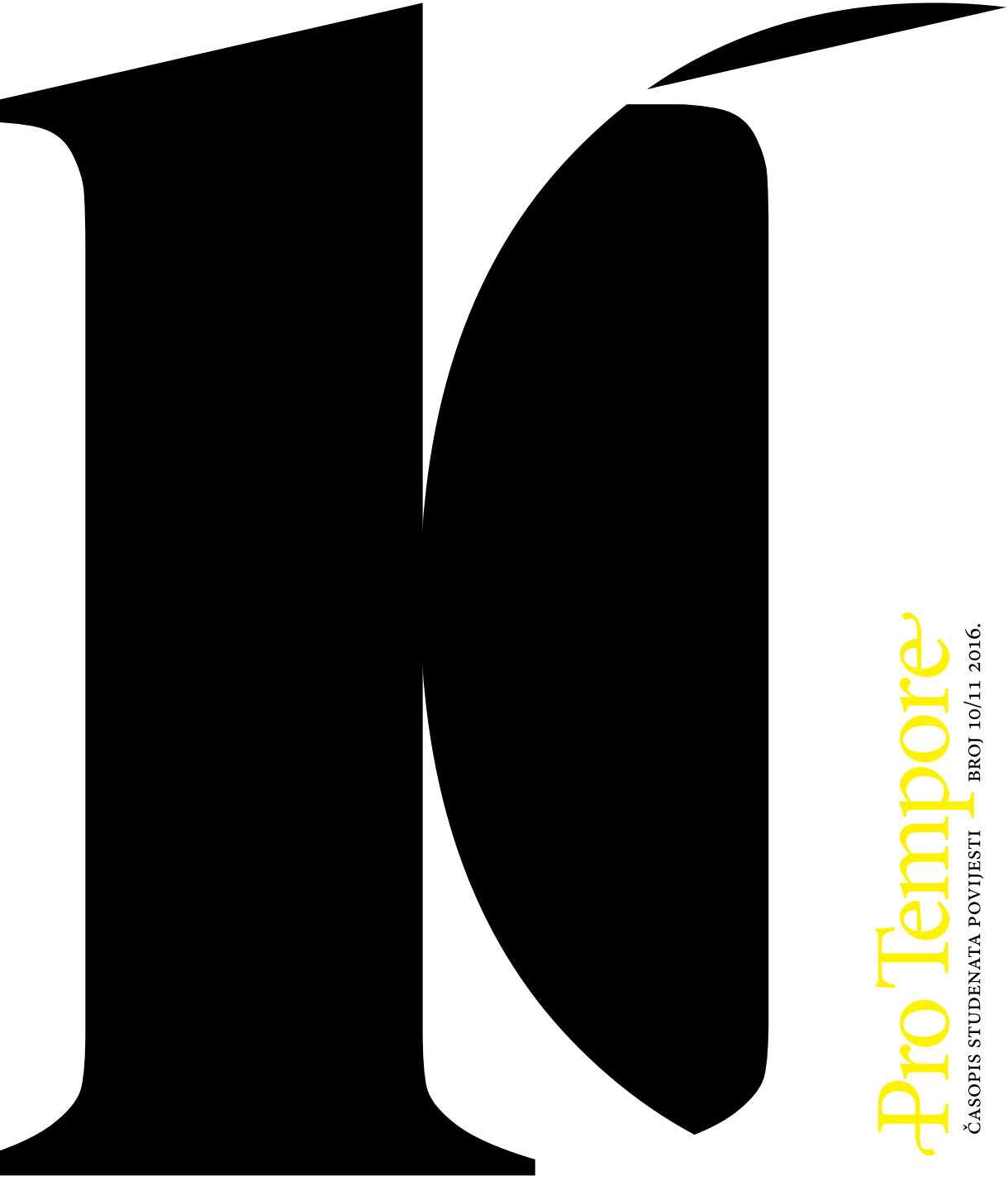
4 Ovdje se misli na Karamanovu knjigu Valpovačko vlastelinstvo iz 1962. godine.

5 Despot, 1970., 5.

6 HR-HDA-1020, Ostavština Miroslave Despot, kutije 1 i 2.

7 HR-HDA-1020, Ostavština Miroslave Despot, kutija 4.

8 HR-HDA-1020, Ostavština Miroslave Despot, kutija 5, „Moja sjećanja na profesora dr. -a Josipa Matasovića“, 3.

Pro Tempore

ČASOPIS STUDENATA POVIJESTI – BROJ 10/11 2016.

Pro Tempore

ČASOPIS STUDENATA POVIJESTI BROJ 10/11 2016.

Pro Tempore

Časopis studenata povijesti
Godina VIII, broj 10-11, 2016.

Glavni i odgovorni urednik

Tomislav Brandolica

Zamjenik glavnog urednika

Filip Šimetin Šegvić

Uredništvo

Tomislav Brandolica, Marta
Fiolić, Kristina Frančina, Marko
Lovrić, Valentina Nedeljko, Nikola
Seiwerth, Filip Šimetin Šegvić

Urednici pripravnici

Zvonimir Plavec, Vjenceslav
Rupčić, Porin Šćukanec Reznicek

Redakcija

Tomislav Brandolica, Marta Fiolić,
Kristina Frančina, Marko Lovrić,
Valentina Nedeljko, Zvonimir
Plavec, Vjenceslav Rupčić, Nikola
Seiwerth, Porin Šćukanec Reznicek,
Filip Šimetin Šegvić

Recenzenti

dr. sc. Damir Agičić
dr. sc. Ivo Banac
dr. sc. Tomislav Galović
dr. sc. Ivo Goldstein
dr. sc. Iskra Iveljić
dr. sc. Tvrtko Jakovina
dr. sc. Hrvoje Klasić
dr. sc. Bruna Kuntić-Makvić
dr. sc. Jelena Marohnić
dr. sc. Mirjana Matijević Sokol
dr. sc. Hrvoje Petrić
dr. sc. Drago Roksandić
Marie Scatena, MA
akademik Arnold Suppan
Marina Šegvić, prof.
dr. sc. Božena Vranješ Šoljan

Lektura i korektura

Gabrijela Detelj
Marta Fiolić
Ana Jelić
Nikolina Kos
Marko Pojatina
Tihomir Varjačić

Dizajn i priprema za tisak

DZN studio

Prijevodi s engleskog jezika

Tomislav Brandolica
Tina Miholjančan, prof.
Marija Marčetić
Ivan Markota
Krešimir Matešić
Judita Mustapić
Kristina Videković

Prijevodi s njemačkog jezika

Mirela Landsman Vinković
Filip Šimetin Šegvić
Azra Plićanić Mesić

Prijevodi s francuskog jezika

Jasna Čirić, prof.
Marta Fiolić
Marija Galić
Tea Šimičić

Prijevodi s talijanskog jezika

Tihana Filipčić
Loretta Lanča

Izdavač

Klub studenata povijesti – ISHA
Zagreb

Tisak

Mediaprint – Tiskara Hrastić

ISSN: 1334-8302

Tvrđnje i mišljenja u objavljenim
radovima izražavaju isključivo
stavove autora i ne predstavljaju
nužno stavove i mišljenja
uredništva i izdavača

Izdavanje ovog časopisa financijski su omogućili:

Filozofski fakultet
Sveučilišta u Zagrebu
Odsjek za povijest
Filozofskog fakulteta
Sveučilišta u Zagrebu,
Studentski zbor
Sveučilišta u Zagrebu

Privatne donacije:

Vesna Miović, I. P., M. Č.

Redakcija časopisa Pro tempore
svim se donatorima iskreno
zahvaljuje na financijskoj podršci!

Časopis se ne naplaćuje.

Adresa uredništva:

Klub studenata povijesti – ISHA
Zagreb
(za: Redakcija Pro tempore),
Filozofski fakultet
Sveučilišta u Zagrebu,
Ivana Lučića 3,
10000 Zagreb

E-mail:

pt.redakcija@gmail.com
tomislav.brandolica@gmail.com